

ՈՂՋՈՅՆ ԱՐՇԱԼՈՅՍԻՆ

դեան թուրքերէն խօսող ցեղերն էլ Արիական ծագումն ունենալու են: Այլապէս ասած՝ նախ քան ընտելիները արիական և ոչ թուրքական (տուրանական) եղած լինելու են:

Լէրբընֆէլտ փորձուած չէ Մամիկոնեանց կեդրոնը՝ «Տարօն» և «Տուր - ուբեր - սոն» մեկնելու «Տուրան» անունով:

Հ. Ն. Անդրիկեան «Բազանդի Մամիկոնեան» ներք գրքին մէջ՝ Մամիկոնեանց անուններուն վերայ հիմնուած գանձեր իրանեան կը նկատէ և անուանց նմանութեան վրայ յեղած՝ կասկած կը յայտնէ Լուսաւորի և Մամիկոնեանց ազգակցութեան մասին (էջ 17): — Համառոտ քննութիւն մը՝ («Աղաբը Ե. Պարթևաց թագաւոր նախահայր հայրապետական տոհմին և նայ աշարապետաց» Բազմապէս, 1906 էջ 390) շանաց ապացուցանել որ Մամիկոնեանց Արշակունեաց առաջին ճիւղն են՝ Պարթևաստանէ Հայաստան փախած Արտաշէր ձեռքէն, Տրդատայ օրով, և թէ ձենաստանէն գաղթած ըլլալու աւանդութիւնը յառաջ եկած է Պարթևաց ծագման գրոյցէն (էջ 396): Արախիւեան (Բանասէր 1904, թիւ 7-8) Պարսից արքունեաց մէջ կը գտնէ Մրմուշկան: Փորթուգալ փաշա դիտել կու տայ որ ձենացիները Մուսկու կը կոչեն Մոնգոլները: Բազմապէս մէջ կը դիտուի՝ թէ Հնդկները Մանգու կ'անուանեն հսկայ դէ մը, որ կընար ռազմական էակ մը նկատուիլ (1906, 9, էջ 391):

Այսպէս ուրեմն՝ եթէ հարեանցի կերպով միայն դիտուի՝ կարող են Մամիկոնեանները պատկանիլ ամէն ազգութեան. թուրք, պարսիկ, հնդիկ, մոնղոլ. այս ինքնին կը ցուցնէ՝ թէ ինչպէր իրենք միմեծ են դուռ:

Յամանայ դէպք՝ ամենէն հաւանականն այն է որ Մամիկոնեանց Պարթևաց վերջին թագաւորի՝ Արտաշէր ընտանիքէն ըլլան՝ Հայաստան հաստատուած, ժամանակագրական, պատմական, աշխարհագրական, ցեղագրական այնպիսի իրողութիւններ կան՝ որ հարկ է ամէն ինչ միտութեան դատապարտել զայն չընդունելու համար: (Տես Բազմապէս, 1906, սեպտեմբեր, էջ 390):

Իսկ Մամիկոնեանց թիւրք ծագումը ըլլալը՝ ոչ ըստ բառականի հիմնեալ է, և ոչ ալ — նոյն իսկ — նորոթիւն մը:

Ս. Տ.

ԼՈՍՄԲԵՐԴԱՅԻՆԷՆ

առ Հ. Գ. Ն.

Ս. Կերսէտ Լամբերտացի առ Լեոն գրած թուղթին մէջ (Վենետիկ, 1845, էջ 215) կը գրէ. «Չնոստ առանց գաղտնի թողուս յանօրէնութեանն անշարժ մնալ, որ ինքուզգաբք են և անդուն ըրնարք, և քան զո՞վ ճարտարք»:

Պէտք չէ՝ ուղղել. «Եւ քան զօ՞վ ճարտարք»:

Տ.

Բոսլիներ կան անհաւատալիօրէն գեղեցիկ, երազ մը կուրելու աստիճան գեղեցիկ:

Արեւելքի երկրներ կախարդական հրաշխաղանքներուց մէջ է. թէրբայ ժողովուրդները Սանմանաւորութիւնը կ'ողջունեն:

Թշուառութիւնէ քարացած ամբոյսը կը զգայ որ արեւը՝ իր երակներուն մէջ՝ րուրսած է կեանքի ջերմութիւնը արծաթէլ: Այստաւքը՝ անցնալը կը սքողէ. ողբերը եւ անէծքները կը հալնալ բլրապետ ժողովուրդներու սիրոյ նուազին մէջ: Սարսուռներու, անկանկարներու, յայտնու, գիւնովութեան օրը: Սիրելիներու գերեզմանին վրայ կը խորի սմէն ոք թէ ինչու անոնք աւելի երկաթալիսեաց չեղան: Ամբոյսը կը շուտան է՝ որ կը յիմարի առաւելալան ժառանգութեան մը լուրով: Կէս գիշերին ծագած արեւը այնքան սիրտի չափշէյնէր աշխարհ:

Գաղափարը այլեւս մտածում մը չէ, այլ զգացում մը, որ հարիւր հազար հոգիներ յառաջ կը շար էէ նայն դրօշի խանդավառ ծաղկերուն տակ: Իւ երբ գաղափարը զգաստելու փոխառած է՝ քայլ մը միայն կայ դէպ ի իրազ որովհետ. ամեն պատուար քայլերու ծայրէն կը դողդըղայ:

Մարտիրոսներու գաղտնիքականը՝ զոր այնքան հեռու կը պատկերէին, իրենց մօտն էր կանգնած. անոնց գերեզմանը կը բաժնուէր՝ այս անգամ՝ նախապաշարմանց ըստեղծները լնդունելու համար:

Ոչ, արարութիւնը առաւել չէ. ճիշդ մարտութիւնը ցնորք չէ: Հաստաքը կը վերադառնայ, հաստաքը կ'արծարծի, գարնան պէս կը հուռնի ըտրը այն հոգիներուն մէջ՝ որ ամկարող դարձեր էին յուսարու թէ գաղափարը կարող է յաղթական ըլլալ նիւթապաշտութեան վրայ: Բայց ծովը կրանիւտը կը փրէ, խօսքը՝ դարերու մեծութեան անազնի հիւսք մ'է որ կը փչի:

Գաղափարը կը բացուի, ամենուն համար: Ի՞նչ պիտի արծանագրեն Հայերը պատմութեան մէջ: Քանդուզն մանկեր ազատ կեանքը կը ծնանին: Այսպէս մտածեց Հայութիւնը ազգային-քաղաքական կեանքին համար. հիստամի եղաւ: Որքան կը չունէր լեռը կը թողուն երկինք եղաւ համար. քայց անդունդը կը գլորին: Երազուած բարիք գոյնութիւնը չունէր, այն՝ զոր կը վայելէին կորսուած էր. խաղաղութեան քաղաքականութիւնը մնացեր էր միայն: